

035/3 HÅLANDSELVA

FYLKE: Rogaland
Kommune: Suldal
Nedbørfelt: ca 59 km²
Toppunkt: 964 moh.
Utløpspunkt: 0 moh.
Marin grense: ca 70 moh.
Kraftpotensial: 76 GWh (41 GWh)
SP-kategori: II/III
Økonomiklasse: 1
Naturgeogr. region: 35a, 37b

Hålandselva ligger sør for Sand i Ryfylke med utløp i Erfjorden ved tettstedet Erfjord. Suldalslågen er nabovassdrag i nord og øst, mens Norddalsåna som ligger i sør også vurderes i Verneplan IV.

Klimaet er maritimt med årsnedbør på ca 2000 mm i lavereliggende deler og nærmere 2500 mm i høyereliggende områder.

Nattlandsvatnet med et areal på 0,6 km² ligger sentralt i nedbørfeltet. Her møtes Budalsåna som drenerer de nordøstlige delene av feltet og Nattlandsåna som drenerer områdene i øst og sørøst. Budalsåna følger den vide og åpne Budalen der Budalsvatnet (0,6 km²) fyller opp den innerste delen av dalføret. Dalsidene skråer relativt bratt opp til heiplatået som består av et småkupert kollelandskap som ligger 600-800 moh. I motsetning til Budalsåna har Nattlandsåna skåret seg dypt ned i berggrunnen. Elva drenerer flere mindre vann i den østlige delen av nedbørfeltet med Stakksvatnet som det største. Nattlandsnuten, som er nedbørfeltets høyeste topp, ruver sentralt i dette delnedbørfeltet. Fra Nattlandsvatnet følger hovedvassdraget Hålandsdalen i sørvestlig retning. I de øvre deler er dalføret trangt, men det vider seg ut nærmere utløpet i fjorden. Tveitåni, som er det største sidevassdraget på denne strekningen, drenerer flere små og mellomstore vann. Fiskelaugvatnet er størst med et areal på 0,6 km².

Berggrunnen består i hovedsak av grunnfjellsbergarter; gneiser og granitter. I fjellområdene i nordvest og nordøst finnes det innslag av fyllitter. Størst mektighet av løsmasser er konsentrert til hoveddalføret og i området rundt Nattlandsvatnet. I dalsidene er det mye rasmateriale.

Vassdraget omfatter alle vegetasjonssoner fra havnivå opp til lavalpin sone. I en sone som må karakteriseres som sørboreal og som strekker seg opp til ca 250 moh., inngår varmekjære arter som eik, hassel, svartor, ask, platanlønn, raggtelg og vivendel. I mellomboreal sone (250-500 moh.) dominerer furu og bjørk. Bjørk er også det viktigste treslaget i nordboreal sone som i sørvendte lier går opp i 750 moh. Fjellvegetasjonen tilhører den lavalpine sonen, og utgjøres vesentlig av lyngheier, fuktheier og myrer.

Sentrale deler av nedbørfeltet er til dels sterkt kulturpåvirket og i hoveddalføret inn til og med Nattlandsvatnet ligger flere gårdsbruk. Hit går det også vei. Hyttebebyggelse er konsentrert rundt Nattlandsvatnet, Fiskelaugvatnet og Stakksvatnet. En kraftlinje krysser nedbørfeltet sentralt like vest for Nattlandsvatnet.

Naturfaglige verdier

Vassdraget spenner fra fjord til fjell, men de lavereliggende områder utgjør et lite areal. Vassdraget har relativt stor diversitet, men kan alene ikke sies å være representativt for Ryfylkeområdet. Sees vassdraget sammen med Norddalsåna øker representativiteten, og de to vassdragene, sammen med Vormo dekker en del av variasjonen i området. Vassdraget er noe påvirket av inngrep og har begrenset referanseverdi.

Geofag

Dalførene i Hålandselvas nedbørfelt er trange og følger strengt sprekke/forkastningsretningene i berggrunnen. I fjellområdene på begge sider av Hålandsdalen er det lateralmorener korrelert til Yngre Dryas. Morenen på sørsiden av dalen er med i forslag til kvartærgeologiske områder i fylket. Ved Træhaug ligger en frontavsetning dannet i Preboreal. Bak denne ligger det et delta som ble dannet da breen kalvet tilbake og åpnet et fjordbasseng i Hålandsdalen. Det er få aktive prosesser i vassdraget.

*Liten verneverdi **

Botanikk

Artsantallet ligger rundt gjennomsnittet for vassdrag i denne regionen, med arter som forventes å vokse på denne delen av Vestlandet. Flere funn har imidlertid plantegeografisk interesse. Det er ikke registrert spesielt sjeldne natur- eller vegetasjonstyper i nedbørfeltet. Lavlandet og de alpine regionene er dårlig representert, og vassdragets typeverdi er begrenset. I forhold til nabovassdraget, Norddalsåna, har flora og vegetasjon større diversitet, og spesielt er forekomsten av rikere vegetasjonstyper øverst i skogssonen av interesse. Hålandselva er imidlertid mer kulturpåvirket enn Norddalsåna, noe som i vernesammenheng må tillegges stor vekt.

*Liten verneverdi **

Landfauna

Hålandselva har flere interessante våtmarksområder med mange egnede hekkelokaliteter for både smålom og storlom. Svartand, som er en sjelden art innen regionen, er påvist hekkende. Flere av myrområdene er gode vadefuglbiotoper. I høyfjellsområdene er det flere potensielle hekkelokaliteter for fjæreplytt. Mange rovfuglarter er registrert, bl.a. kongeørn, dvergfalk og jaktfalk. Hubro hekker i vassdraget. Det finnes også mange fine furu- og bjørkeskogsområder med gunstige hekkelokaliteter for grønnspett, gråspett, dvergspett og hvitryggspett. Biotoputvalget tilsier en rik spurvefuglfauna. Duetrost er registrert i hekketiden.

Hjort forekommer i gode bestander, særlig sommer og høst. Ca 100 rein fra Setesdal Vesthei bruker deler av feltet som vinterbeite. Elg forekommer som streifdyr.

*Stor verneverdi ****

Vannfauna

Produktiviteten er vekslende i de høyereliggende delene, mens lavlandsdelen nesten utelukkende har høy produktivitet. Utvalget av biotoper er stort innen alle høydereionene. pH varierer mellom 5.2 og 5.5, med de laveste verdiene i høyereliggende deler av feltet. Faunaen inneholder flere arter som er sjeldne på Vestlandet. Diversiteten både av biotoper og arter er stor og er et av vassdragets mest verdifulle kvaliteter. Individtettheten er også høy. Hålandselva er ei god lakseelv der den lakseførende strekningen er 6 km. Ørret er eneste fiskeslag i vannene. Fiskelaugvatnet har fisk av uvanlig god kvalitet, mens bestandsforholdene i Stakksvatnet er ukjente.

*Stor verneverdi ****

Kulturminneverdier

Det er gjort steinalderfunn ved fjorden. Gårdsbosettingen i området går tilbake til jernalderen. På Håland er det gjort funn fra vikingtiden. I Budalen ligger tufter og åkerreiner etter en ødegård, nedlagt på 1700-tallet. Frøkedalen skal også ha hatt fast bosetting. Fjellgårdene er seinere brukt som støler. Forekomst og funn av kleber vitner om kleberbryting i vikingtid.

Det er gammel bebyggelse på gårdene i området. På den tidligere lensmannsgården Håland ligger to verdifulle gamle bygninger, gjestebua Målarstova og et hus brukt når det ble holdt ting. Vassdraget har kulturlandskap med rester etter eldre driftsformer, som områder med styva trær langs Hålandsdalen. I utmarka er det tallrike utløtufter og stakksteder etter heieslått. På stølene er det stølshus og tufter

som kan ha høy alder. Hålandsosen var tidligere et kommunikasjonsknutepunkt i Erfjord med landhandel og dampskipsstoppested. Hålandssaga har lange tradisjoner. Et lite småkraftverk forsynte Hålandsosen med strøm fra 1913. Det finnes flere kverntufter i området og damanlegg i fjellvann. Veien mellom Hålandsosen og Natland ble anlagt på 1870-tallet. Gamle bru og veipartier er bevart. En driftevei passerte Natlandsstølen og Frøkedalen.

Området har varierte kulturminner fra et langt tidsrom. Kulturminnene er typiske for distriktet, knyttet til et lite tettsted og gårdsdrift med omfattende utmarksbruk. Mange kulturminner har funksjonell tilknytning til vassdraget. Kulturminnene har kulturhistoriske verdier i lokal sammenheng.

*Stor verneverdi ****

Friluftsjntresser

Området har variert natur og er velegnet for turer året rundt, særlig vinterstid. Det er hovedsakelig bygdefolk og folk fra Erfjord/Sand som bruker heia til nær- og dagsturområde. Vassdraget er en del av et større sammenhengende heiområde i indre Ryfylke, og grenser i øst til Mosvatnområdet som er et attraktivt utfartsterreng for regionen. Hålandselva er lakseførende, og er viktig i regional sammenheng. Alternative turområder av samme karakter finnes ikke i samme nærhet for lokalbefolkningen.

*Meget stor verdi *****

Landbruksjntresser

Brukene i feltet er gjennomgående små. Storfe og sau med flrproduksjon på eng og beite er viktigst. Det er potensielle nydyrkingarealer i høyereiggende områder forutsatt at det bygges veier. Utviklingsmulighetene i skogbruket er gode.

*Middels verdi ***

Kraftressurser

Avløpet fra 9 km² av Hålandselvas og 9,6 km² av Norddalsånas nedbørfelter kan overføres til Ulla-Førre. Produksjonsøkningen vil i et midlere år kunne bli 66 GWh meget billig kraft. Prosjektet er plassert i kategori III (9) i Samlet plan. Videre kan 5,3 km² overføres til Tysseelva ved en eventuell utbygging av fallet fra Ullsvatnet til Tyssefjorden. Dette kan gi 10 GWh midlere årsproduksjon i et prosjekt som er plassert i kategori II (6) i Samlet plan.